

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. п. 9 від «30» 06 2022 р.)

Ректор

А. А. Мазаракі

ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї / PSYCHOLOGY FAMILY

РОБОЧА ПРОГРАМА / COURSE OUTLINE

освітній ступінь	бакалавр /	bachelor
галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки	/ Social and behavioral sciences
спеціальність	053 Психологія	/ Psychology
освітня програма	Практична психологія	/ Practical psychology

Київ 2022

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

Автори: М.С.Корольчук, доктор психологічних наук, професор
І. М. Овдієнко, кандидат психологічних наук, доцент

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології, протокол № 4 від 16 жовтня 2021 р.

Рецензенти: О. В. Полунін, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри психології КНТЕУ
О. В. Войтенко, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології КНТЕУ

**ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї /
PSYCHOLOGY FAMILY**

**РОБОЧА ПРОГРАМА /
COURSE OUTLINE**

освітній ступінь	бакалавр / bachelor
галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки / Social and behavioral sciences
спеціальність	053 Психологія / Psychology
освітня програма	Практична психологія / Practical Psychology

1. Структура дисципліни та розподіл годин за темами

Назва теми	Кількість годин				Форми контролю
	Усього годин / кредитів	з них			
		лекції	семінарські заняття/МК	самостійна робота студентів	
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Психологія сім'ї як наукова галузь. Системний опис її об'єкту	12	2	2	8	О, КО, ПВС
Тема 2. Сутність сім'ї та шлюбу, їх місце в структурі суспільства	12	2	2	8	КО, ППЗСР
Тема 3. Джерела та тенденції розвитку сім'ї в сучасному світі	11	2	2	7	КО, ПВС
Тема 4. Функціонально-рольова структура сімейних відносин. Життєвий цикл сім'ї	15	4	4	7	О, КО, ППЗСР
Тема 5. Любов як основа подружніх стосунків	11	2	2	7	КО, ПВС
Тема 6. Дошлюбний період. Вибір шлюбного партнера	12	2	2	8	КО, ПВС
Тема 7. Проблема молоді сім'ї. Адаптація і сумісність подружжя в сім'ї	12	2	2	8	О, КО, ППЗСР
Тема 8. Психологія сім'ї та соціальний захист інтересів жінок	12	2	2	8	КО, ППЗСР, ПВС
Тема 9. Подружні сварки і сімейні конфлікти	12	2	2	8	КО, ПВС
Тема 10. Соціально-демографічні проблеми сім'ї	12	2	2	8	КО, ПВС
Тема 11. Сімейна соціалізація та сімейне виховання	15	4	4	7	О, Т, КО, ПВС
Тема 12. Проблема розлучень та повторних шлюбів	12	2	2	8	КО, ПВС
Тема 13. Методи вивчення сучасної сім'ї та її психодіагностика	16	4	4	8	О, Т, КО, ПВС
Тема 14. Психологічна допомога сім'ї: психокорекція, сімейне консультування та психотерапія	16	4	4	8	О, Т, ППЗСР, ПВС
Екзамен					
Разом	180/6	36	36	108	-

Умовні скорочення: опитування – О; тестування – Т; колективне обговорення проблеми – КО; ППЗСР – письмова перевірка звіту самостійної роботи; ПСВ – перевірка ситуаційної справи.

2. Тематика та зміст лекційних, семінарських занять, самостійної роботи студентів

Результати навчання	Навчальна діяльність ¹	Робочий час студента, год
<p><i>Знати:</i> мету та завдання, об'єкт і предмет сімейної психології; розуміти її міждисциплінарний характер та зв'язок з іншими науками та науковими дисциплінами; місце психології сім'ї у загальному контексті наукового пізнання.</p> <p><i>Уміти:</i> використовувати категоріальний апарат психології сім'ї, орієнтуватися у сучасних підходах до проблем сімейної психології; використовувати специфічні методи для дослідження процесів сім'ї</p>	<p>Тема 1. Психологія сім'ї як наукова галузь. Системний опис її об'єкту (презентація) Лекція План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Становлення сімейної психології як наукової дисципліни. 2. Місце «Психології сім'ї» в системі гуманітарних та спеціальних дисциплін. Психологія сім'ї як міждисциплінарна галузь знань. Зв'язки «Психології сім'ї» суміжними дисциплінами, її завдання в суспільстві. 3. Соціально-психологічна сутність сім'ї та її структура. Специфіка сім'ї як соціально-психологічного феномену. 4. Вплив соціальних умов на розвиток сім'ї. Роль держави та соціальних інститутів у розвитку сучасної сім'ї в Україні. Започаткування та стан вивчення психології сім'ї в Україні. Завдання щодо розвитку «Психології сім'ї» та підвищенню її значення в розбудові України. 5. Особливості планування і організації роботи психологічної служби з сучасною сім'єю. Значення дисципліни «Психологія сім'ї» в професійній діяльності практичного психолога <p style="text-align: center;">Завдання для самостійної роботи студентів</p> <p>Вивчення матеріалу теми № 1 на основі самостійного опрацювання основних і додаткових джерел, зазначених у списку літератури, та електронних матеріалів, які надаються викладачем.</p> <p>Перелік питань для опрацювання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначте і окресліть об'єкт, предмет та головні категорії дисципліни «Психологія сім'ї», як галузі психологічної науки. 2. Головні передумови виникнення «Психології сім'ї». 3. Чому психологія сім'ї виступає як міждисциплінарна галузь знань? 4. Значення дисципліни «Психологія сім'ї» в професійній діяльності практичного психолога. 5. Завдання «Незакінчені речення» <p><i>Інструкція: Продовжити подані речення.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Психологія сім'ї вивчає 2. Значний внесок у вивчення динаміки сімейних взаємин в історії розвитку суспільства зробили 3. Психологія сім'ї тісно пов'язана з такими науками 4. Вивчення психології сім'ї необхідне студентам-психологам для 5. До методів психології сім'ї належать 	2

¹ Курсивом виділено інтерактивні методи навчання.

	<p>6. Підготувати есе на тему «Еволюція шлюбно-сімейних відносин й тенденції розвитку сім'ї»;</p> <p>7. Як ви розумієте вислів «Генеza «Психологія сім'ї та шлюбу» як галузь знань».</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 9 Інтернет – ресурси: 11,12</p>									
	<p align="center">Семінарське заняття – 1.</p> <p align="center">Етапи становлення та теоретичні основи психології сім'ї як галузі наукових знань</p> <p align="center"><i>Питання для опрацювання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етапи становлення психології сім'ї. 2. Теоретична основа психології сім'ї. 3. Роль міждисциплінарних досліджень у становленні психології сім'ї. 4. Формування теоретичного підґрунтя психології сім'ї в основних школах психології. 5. Становлення системної концепції сімейних стосунків у системній сімейній психотерапії 6. Заповніть таблицю «Етапи становлення психології сім'ї» <table border="1" data-bbox="528 958 1390 1070"> <thead> <tr> <th>Предмет дослідження</th> <th>Метод дослідження</th> <th>Джерело дослідження</th> <th>Основні досягнення</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> </td> <td> </td> <td> </td> <td> </td> </tr> </tbody> </table> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 4 Інтернет – ресурси: 11, 12</p>	Предмет дослідження	Метод дослідження	Джерело дослідження	Основні досягнення					2
Предмет дослідження	Метод дослідження	Джерело дослідження	Основні досягнення							
<p><i>Знати:</i> сутність понять «сім'я», «шлюб»; психологічні закони функціонування і розвитку сім'ї; характеристику сучасної сім'ї; фактори задоволеності і незадоволеності шлюбом;</p> <p><i>Уміти:</i> орієнтуватися в різних наукових уявленнях про сім'ю, критично їх аналізувати; визначати структуру сім'ї; вплив статевих відмінностей на шлюбні стосунки</p>	<p align="center">Тема 2. Сутність сім'ї та шлюбу, їх місце в структурі суспільства (презентація)</p> <p align="center">Лекція 2</p> <p align="center"><i>План лекції:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «сім'я» та «шлюб» в психології та суміжних науках. 2. Структура сім'ї. Типологія сімей. Тенденції розвитку української сім'ї. 4. Задоволеність шлюбом. 5. Статеві відмінності і сімейні стосунки <p align="center">Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрити специфіку різних підходів (еволюційний, функціональний, біологічний, емпіричний) до вивчення психології сімейних відносин. 2. Що вам відомо про те, як впливають статеві відмінності на сімейні стосунки? 3. <i>Наведіть приклади суто чоловічої та суто жіночої нейробіологічної організації</i> 4. <i>Завдання. «Сучасна сім'я моїми очима».</i> <p><i>Інструкція: Написати творчий звіт на тему: «Сучасна сім'я моїми очима». У звіті мають бути розкриті такі теми: специфіка зміни сучасної сім'ї, можливі наслідки цих змін, у</i></p>	2								

	<p>чому полягає криза сучасної сім'ї.</p> <p>5. Опрацюйте книгу Дж. Грей «Чоловіки з Марсу, жінки з Венери».</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	
	<p style="text-align: center;">Семінарське заняття – 2.</p> <p style="text-align: center;">Становлення психології сімейних взаємин. Еволюція сімейно-шлюбних взаємин в історії розвитку суспільства</p> <p style="text-align: center;"><i>Питання для опрацювання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити чинники задоволеності і незадоволеності шлюбом 2. Охарактеризувати вплив статі на шлюбні стосунки 3. Традиційні й альтернативні форми шлюбу. 4. Розробити план-схему на тему «Еволюція сім'ї та шлюбу». 5. Чим обумовлена цікавість людства до питань статевих відмінностей чоловіків і жінок? 6. Завдання . «Подруга в біді». <p><i>Мета: Порівняти і проаналізувати особливості устрою православних та мусульманських сімей.</i></p> <p><i>Обговорення проводиться в двох опонентних групах, кожна вказує на переваги обраного ними сімейного устрою та можливі недоліки протилежного.</i></p> <p><i>Інструкція: «Ваша подруга українка хоче вийти заміж за мусульманина. Перша група має відмовити її, а друга — переконати у правильності вибору. Студентка-арбітр, яка грає роль подруги, в кінці дискусії, обирає переможців».</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	2
<p><i>Знати:</i> особливості становлення й розвитку родини як соціального інституту; типологію сімей; чинники психологічно благополучних і неблагополучних сімей</p> <p><i>Уміти:</i> дотримуватися певного методологічного підходу у вивченні сім'ї; характеризувати сучасні тенденції шлюбно-сімейних стосунків в Україні та світі</p>	<p style="text-align: center;">Тема 3. Джерела та тенденції розвитку сім'ї в сучасному світі (лекція-дискусія, презентація)</p> <p style="text-align: center;">Лекція: 3</p> <p style="text-align: center;">План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Форми організації шлюбу і сім'ї, їх джерела і еволюція. 2. Патріархальна сім'я та її трансформації. 3. Історична модель української традиційної сім'ї. 4. Нормативні і квазі-сімейні моделі сім'ї та шлюбу. 5. Психологічно благополучна і неблагополучна сучасна сім'я. 6. Психологічне здоров'я сучасної сім'ї. 7. Шлюбно-сімейні стосунки в сучасному світі (кінець ХХ – початок ХІ ст.). <p style="text-align: center;">Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Завдання. «Словник». <p><i>Інструкція: Дати наукове визначення поняттям: проміскуїтет, груповий шлюб, комунальний шлюб, матриархат, патріархат, моногамія, полігамія, ендогамія, екзогамія, фратрії, табу, інцест, кровнородова сім'я,</i></p>	2

	<p>пуналуальна сім'я, право першої ночі.</p> <p>2. Творчо зобразіть «ідеального мужчину» й «ідеального чоловіка», «ідеальну жінку» та «ідеальну дружину»? У чому збігаються поняття кожної пари і які між ними розбіжності?</p> <p>3. Підготувати презентацію на одну із заданих тем: «Історичні типи української сім'ї», «Сімейні традиції українців», «Види сучасних сімей»</p> <p>4. Напишіть есе на тему «Сучасна сім'я та її особливості»</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 7, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>							
	<p align="center">Семінарське заняття – 3.</p> <p align="center">Тенденції розвитку альтернативних форм організації шлюбно-сімейних відносин на сучасному етапі</p> <p align="center"><i>Питання для опрацювання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Порівняльна характеристика традиційних і альтернативних форм організації шлюбно-сімейних відносин. 2. Незареєстровані шлюби 3. Серійна моногамія. 4. Гомосексуальні пари. 5. Комуна. <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 7, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	2						
<p><i>Знати:</i> стадії розвитку сім'ї; причини виникнення криз в сім'ї; функції та психологічну структуру сім'ї; психологічні особливості етапів життєдіяльності сім'ї;</p> <p><i>Уміти:</i> оцінювати життєдіяльність сім'ї; з'ясувати специфіку внутрішніх і зовнішніх детермінант, які спонукають сім'ю до певного стилю життєдіяльності; визначати сімейні ролі та узгоджувати їх з сімейно-рольовою структурою</p>	<p align="center">Тема 4. Функціонально-рольова структура сімейних відносин. Життєвий цикл сім'ї (з елементами тренінгу, презентація)</p> <p align="center">Лекція 4</p> <p align="center">План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття гендеру. Гендерні стереотипи як основа функціонально-рольової структури сім'ї. 2. Реалізація індивідуальних потреб в шлюбі і різномайття сімейних функцій. 3. Сімейні ролі і внутрішньо-сімейна рольова структура. 4. Динаміка і періодизація сімейного життя. 5. Нормативні та ненормативні сімейні кризи. <p align="center">Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність індивідуальних потреб у шлюбі 2. Узгодженість рольових позицій у сім'ї 3. Динаміка та періодизація сімейного життя. Поняття життєвого циклу сім'ї. 4. Класифікація життєвого циклу сім'ї у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях. 5. Проаналізуйте функції сім'ї, дані занесіть у таблицю <table border="1" data-bbox="550 1915 1385 2027"> <tr> <td>Функція сім'ї</td> <td>Значення для сім'ї</td> <td>Значення для суспільства</td> </tr> <tr> <td> </td> <td> </td> <td> </td> </tr> </table> <ol style="list-style-type: none"> 6. Складіть рольову матрицю Вашої сім'ї 	Функція сім'ї	Значення для сім'ї	Значення для суспільства				4
Функція сім'ї	Значення для сім'ї	Значення для суспільства						

	<p>7. <i>Заповніть таблицю</i></p> <table border="1" data-bbox="528 192 1390 338"> <thead> <tr> <th>Період життєвого циклу сім'ї</th> <th>Завдання, які має виконати сім'я</th> <th>Проблеми, які можуть виникати</th> <th>Приводи звернень до психологів</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> </td> <td> </td> <td> </td> <td> </td> </tr> </tbody> </table> <p>8. <i>Оберіть один із життєвих циклів сім'ї та розробіть рекомендації для подружжя</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 6, 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	Період життєвого циклу сім'ї	Завдання, які має виконати сім'я	Проблеми, які можуть виникати	Приводи звернень до психологів					
Період життєвого циклу сім'ї	Завдання, які має виконати сім'я	Проблеми, які можуть виникати	Приводи звернень до психологів							
<p><i>Знати:</i> характеристику почуття любові як основи подружніх стосунків; складові феномену любові; психологічні теорії виникнення та розвитку уявлень про любов; основні мотиви вибору партнера;</p> <p><i>Уміти:</i> визначати та характеризувати типи любові в конкретному подружжі; діагностувати типові помилки у виборі шлюбного партнера</p>	<p>Тема 5. Любов як основа подружніх стосунків (лекція-дискусія, презентація)</p> <p>Лекція</p> <p>План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виникнення і розвиток уявлення про любов: тілесне і духовне. 2. Феномен любові і її типи. 3. Теорії любові. 4. Трьохкомпонентна теорія кохання Р.Стенберга. 5. Мотивація вступу у шлюб. Типи мотивації. Типи мотивів. Види мотивів. <p>Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Типові помилки у виборі шлюбного партнера. 2. Зміст феномену кохання. 3. Характеристика структури кохання. 4. Теорія романтичного (пристрасного) кохання Е. Уолстера. 5. <i>Законспектувати: Різновиди любові: любов-пристрасність, любов-дружба.</i> 6. <i>Підготувати творчий проект на 3 теми: «Уявлення про майбутнього подружнього партнера у чоловіків і жінок», «Вибір шлюбного партнера», «Невербальна комунікація закоханих», «Атракція або як зрозуміти партнера»,</i> 	<p>4</p> <p>2</p>								

	<p>«Планування чисельності сім'ї чоловіком і дружиною», «Ризики інтернет –знайомств», «100 способів проявити любов до партнера»</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 6, 7, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	
<p><i>Знати:</i> специфіку шлюбних стосунків; психологічні особливості дошлюбного періоду; структурні компоненти психологічної готовності до шлюбу та їх характеристику; теорії вибору шлюбного партнера</p> <p><i>Уміти:</i> визначати періоди формування подружньої пари; створювати систему уявлень партнерів про майбутню сім'ю</p>	<p align="center">Семінарське заняття - 5.</p> <p align="center">Психологічні закономірності формування подружжя і вибору шлюбного партнера</p> <p align="center">Питання для опрацювання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теорія комплементарних потреб Р Уніча. 2. Теорія принципу вибору партнера Б. Мурстейна. 3. Інструментальна теорія вибору партнера Р. Сентерса. 4. Теорія «фільтрів» А.Керкгоффа и К. Девіса. 5. «Кругова теорія любові» А. Рейса. 6. Закономірності розпаду емоційних відносин кохання. <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 6, 7, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p> <p align="center">Тема 6. Дошлюбний період. Вибір шлюбного партнера (презентація)</p> <p align="center">Лекція</p> <p align="center">План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теорії вибору шлюбного партнера. Пріоритети у виборі шлюбного партнера. Формування шлюбної пари. 2. Моделі вибору супутника життя. Передшлюбне залицяння. 3. Компоненти психологічної готовності до шлюбу. 4. Шлюбний контракт. <p align="center">Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розробити план-схему на тему «Формування майбутньої сім'ї»: проаналізувати та схематично подати психологічні критерії кохання; назвати та проаналізувати чинники «успіху» й «ризик» майбутнього шлюбу. 2. Продовжити подані речення. <ol style="list-style-type: none"> 1. Дошлюбний та передшлюбний періоди різняться тим, що 2. Закохані повинні мати схожість соціальних рис і психологічно доповнювати одне одного, зазначав у своїй теорії 3. Теорія Р. Сентерсора полягає у 4. У вітчизняній психології специфіку дошлюбного періоду досліджували 5. Л. М. Панкова виділяє такі стадії любові: 6. Е.Г. Ейдемільер і В. Юстицькіс провели дослідження 3. <i>Словник. Інструкція: Дати наукове визначення поняттям: комплементарні потреби, атракція, ідеалізація партнера, любов, закоханість, симпатія, часткова любов, пастки любові, готовність до шлюбу, подружжя сумісність</i> 4. <i>Завдання. «Психологічна діагностика тих, хто вступає</i> 	2

	<p>до шлюбу».</p> <p><i>Інструкція: Провести тестування не менше ніж трьох молодих пар за допомогою методик діагностики готовності до шлюбу, запропонованих у практикумі. Написати психологічний «діагноз» готовності до шлюбу кожної пари, провести порівняльний аналіз результатів серед пар.</i></p> <p>5. Завдання. «Успіх — ризик».</p> <p><i>Інструкція: За результатами тестування, проведеного у завданні 4, обговорити та систематизувати в групі чинники «ризик» й «успіху» майбутнього шлюбу.</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 6, 7, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	
	<p style="text-align: center;">Семінарське заняття – 6</p> <p style="text-align: center;">Психологічні умови оптимізації взаємин у дошлюбному періоді.</p> <p style="text-align: center;"><i>Питання для опрацювання:</i></p> <p>1. Характеристика компонентів готовності до шлюбу залежно від віку, статі, соціального становлення (підготувати наукову статтю)</p> <p>2. Завдання. «Цивільний шлюб».</p> <p><i>Мета: проаналізувати переваги й недоліки цивільного та традиційного шлюбу.</i></p> <p><i>Обговорення проводиться в двох опонентних групах, кожна відстоює переваги обраного сімейного устрою та можливі недоліки протилежного.</i></p> <p><i>Інструкція: Ви — представники соціальної ради у справах сім'ї.</i></p> <p><i>Кабінет Міністрів видає постанову про ліквідацію шлюбу. Ви маєте ухвалити рішення, але думки розділилися: перша група впевнена в необхідності традиційного шлюбу, друга вважає, що можна обійтися цивільним шлюбом. Від вашого рішення залежить доля суспільства.</i></p> <p>3. Практична вправа «Замовлення коханого».</p> <p><i>Інструкція: Уявіть, що ви можете зробити замовлення стосовно вашого коханого; яким він має бути, якою повинна бути його любов — залежить від вас, і ваші бажання будуть обов'язково здійснені. Отже, ви отримаєте бланк на замовлення коханого. Заповніть його, будь ласка. Цей бланк допоможе визначити ваші приховані мотиви вибору коханого.</i></p> <p><i>У кінці вправи слід проаналізувати мотиви, якими людина керується у виборі супутника життя. Відповісти на запитання: чи справді я люблю свою кохану людину? Чи готовий (готова) я до самопожертви заради кохання? Чи керуюсь я власним егоїзмом? Що я можу з цим зробити? Які почуття в мене викликала дана методика?</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 6, 7, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	2

<p><i>Знати:</i> об'єктивні і суб'єктивні фактори стабільності шлюбу та родини, психологічні умови створення стабільної сім'ї; соціально-психологічні особливості міжособистісного спілкування та взаємовідносин в родині; психологічні особливості розвитку взаємин у молодій сім'ї;</p> <p><i>Уміти:</i> надавати психологічну допомогу молодій сім'ї;</p>	<p>Тема 7. Проблема молодого сім'ї. Адаптація і сумісність подружжя в сім'ї (презентація)</p> <p>Лекція</p> <p>План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Періодизація розвитку сім'ї. 2. Молода сім'я її задачі і особливості. Соціально-психологічний портрет сучасної молодого сім'ї. 3. Ідеалізація партнера. 4. Процес адаптації. 5. Механізми інтеграції сім'ї. 6. Сумісність, види сумісності. Психологічна сумісність як результат адаптації. 7. Етап-народження першої дитини. <p>Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та загальна характеристика молодого родини 2. Завдання. «Стійкість шлюбу». <p>Інструкція: Групова дискусія проводиться в чотирьох групах: перша з них представляє молодий шлюб, друга — шлюб середнього віку, третя — шлюб зрілого віку, четверта — шлюб літнього віку.</p> <p>Після короткої дискусії кожна група проводить презентацію особливостей функціонування сім'ї в даний період, розкриває можливі проблеми, з якими стикається подружжя, характеризує риси особистості, які впливають на стійкість шлюбу в даному періоді.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Завдання. «Моя сім'я». <p>Інструкція: Аналізуючи фактори та умови сімейного благополуччя, подати в графічному вигляді соціально-психологічну структуру та мікроклімат власної сім'ї. Зробити висновки, як саме можна поліпшити життя власної сім'ї.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Завдання. «Сімейний» тест. <p>Інструкція: Студентам пропонується виявити в собі сформованість окремих якостей, які відповідають змістові ролей «Чоловік», «Дружина», «Батько», «Мати». Необхідно скласти список якостей, які повинні бути у кожній даній ролі. Це дозволить проаналізувати готовність до прийняття даних ролей.</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 7, 8, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	2
	<p>Семінарське заняття – 7</p> <p>Проблема подружньої сумісності</p> <p><i>Питання для опрацювання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розмежуйте поняття рольова адаптація, міжособистісна адаптація, шлюбно-сімейна адаптація 2. Охарактеризуйте основні підходи до дослідження психологічної сумісності подружжя 3. Значення першої дитини для сумісності подружжя 4. Розробити план-схему на тему «Благополуччя сім'ї»: проаналізувати та схематично подати чинники й умови 	2

	<p><i>сімейного благополуччя; схематично подати кризові періоди розвитку подружніх стосунків.</i></p> <p>5. <i>Ознайомлення з арт-терапевтичними техніками консультування сім'ї («Сімейний атом», «Малювання однією ручкою», «Узгодження ролей»)</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 7, 8, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>							
<p><i>Знати:</i> основні права жінки в сучасному суспільстві; оволодіння студентами категоріально-термінологічним апаратом психології домашнього насильства, нормативні положення щодо запобігання насильства в сім'ї, ознайомлення із особливостями різних видів насильства, способами профілактики та захисту від насильства в родині.</p> <p><i>Уміти:</i> виокремлювати психологічні чинники проблемної поведінки особистості; самостійно розробляти корекційну програму, підбирати методи і техніки психологічної допомоги, складати висновок про психічне благополуччя особистості та соціальної групи за результатами психологічної діагностики.</p>	<p>Тема 8. Психологія сім'ї та соціальний захист жінок (лекція-дискусія, презентація) Лекція План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Соціальне становище жінок в Україні. 2. Сутність і еволюція «жіночого питання»: проблеми гендера. 3. Проблема виїзду жінок України на роботу за кордон і торгівля жінками. 4. Державна політика захисту і поліпшення становища жінок України. 5. Становище жінки на рубежі ХІХ століття. Зародження феміністичного руху. Фемінізм. <p>Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Яка була роль жінки у Спарті?</i> 2. <i>Яка була роль української жінки?</i> 3. <i>Домашнє насильство як психологічний феномен</i> 4. <i>Види та причини насильства в сім'ї (домашнє, психологічне, економічне, фізичне, сексуальне)</i> 5. <i>Заповніть таблицю</i> <table border="1" data-bbox="528 1218 1390 1335"> <thead> <tr> <th>Вид насильства</th> <th>Ознаки насильства</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> </td> <td> </td> </tr> <tr> <td> </td> <td> </td> </tr> </tbody> </table> <p>6. <i>Перегляньте фільм «Я больше сюда не вернусь» (реж. Р. Биков). Проаналізуйте сюжет фільму з погляду законодавства: види домашнього насильства, можливі шляхи розв'язання проблемної ситуації</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 6-10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	Вид насильства	Ознаки насильства					2
Вид насильства	Ознаки насильства							
	<p>Семінарське заняття – 8. Запобігання домашньому насиллю Питання для опрацювання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Нормативне врегулювання насильства в сім'ї</i> 2. <i>Домашнє насильство над жінками</i> 3. <i>Алгоритм дій психолога при виявленні випадку жорстокого поводження з жінкою та дитиною</i> 4. <i>Наведіть приклади народних прислів'їв та приказок, що виправдовують домашнє насильство</i> 5. <i>Запропонуйте проект інформаційного буклету для психологів-консультантів, у якому вказано індикатори</i> 	2						

	<p>насильства над жінкою (за видами), а також розписано алгоритм дій психолога у випадку виявлення фактів насильства над жінкою-клієнткою.</p> <p>6. Запропонуйте проект інформаційного буклету для психологів-консультантів, у якому вказано індикатори сексуального насильства, а також розписано алгоритм дій психолога у випадку виявлення фактів сексуального насильства щодо клієнта.</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 6-10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	
<p><i>Знати:</i> причини виникнення сімейних конфліктів і шляхи їх подолання; психологічні особливості виникнення та перебігу сімейних конфліктів; шляхи їх вирішення;</p> <p><i>Уміти:</i> користуватися психодіагностичним інструментарієм з метою визначення проблем сім'ї;</p>	<p align="center">Тема 9. Подружні сварки та сімейні конфлікти (з елементами тренінгу, наукова, дискусія, презентація)</p> <p align="center">Лекція</p> <p align="center">План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Різновиди та основні причини сімейних конфліктів 2.Класифікація та основні категорії сімейних конфліктів (за В.Сисенко). 3.Типові моделі поведінки подружжя в міжособистісних внутрішньосімейних конфліктах. 4.Тактики розв'язання сімейних конфліктів. 5.Ревнощі, подружня зрада та феномен «прощення» в сімейних стосунках. <p align="center">Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розробити план-схему на тему «Благополуччя сім'ї»: проаналізувати та схематично подати чинники й умови сімейного благополуччя; схематично подати кризові періоди розвитку подружніх стосунків. 2. <i>Наведіть приклади конфліктних ситуацій у сім'ї та запропонуйте схему їх розв'язання</i> 3. <i>Зобразіть вирішення конкретної проблеми за допомогою діаграми Фішбоун</i> 4. <i>Підготувати матеріали до наукової дискусії на тему: «Чи можна пережити подружню зраду і залишитись у шлюбі»</i> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 7, 8, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	2
	<p align="center">Семінарське заняття -9</p> <p align="center">Специфіка сімейного і подружнього конфлікту</p> <p align="center">Питання для опрацювання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Причини зростання і мотиви розлучень.</i> 2. <i>Типи взаємин розлучених батьків. Правила в бінуклеарній сім'ї.</i> 3. <i>Наслідки розлучення для чоловіків, жінок та дітей.</i> 4. <i>Вплив розлучення батьків на дітей.</i> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 7, 8, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	2

<p><i>Знати:</i> категоріальний апарат даної проблеми; статистику демографічної ситуації в Україні; чинники небажання народжувати дітей</p> <p><i>Уміти:</i> застосовувати психодіагностичний інструментарій в роботі з сім'ями, які не можуть або не хочуть мати дітей</p>	<p align="center">Тема 10. Соціально-демографічні проблеми сім'ї (лекція-дискусія, презентація, елементи тренінгу)</p> <p align="center">Лекція</p> <p align="center">План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеристика демографічної кризи. 2. Демографічна ситуація на Україні. Наслідки падіння народжуваності. 3. Проблема дітності. Репродуктивні установки. 4. Статус і позиція дитини в сім'ї. (А.Адлер, Е.Фромм, З.Фройд). <p align="center">Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сімейні міфи, історії, легенди – співвідношення понять 2. Генограма сім'ї 3. Прабатьки у системі сімейних взаємин 4. <i>Методики дослідження репродуктивної поведінки особистості:</i> <i>Рольовий опитувальник дітородіння (РОД) Родитейн М.М.</i> <i>Методика дослідження репродуктивної установки «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї» В.В. Бойко у модифікації О.С. Каримової</i> <i>Вивчення батьківських установок (parental attitude research instrument PARI)</i> <i>Незакінчені речення «Вивчення репродуктивних установок дітей» Т.В. Пальцевої</i> <i>Проективний малюнок «Моя майбутня дитина» у модифікації Г.Г. Філіппової</i> <i>Дослідження репродуктивної установки – проективний малюнок «Моя сім'я» + «Моя майбутня сім'я» модифікація Т.В. Пальцевої</i> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 8, 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	2
	<p align="center">Семінарське заняття - 10.</p> <p align="center">Репродуктивна поведінка подружжя</p> <p align="center"><i>Питання для опрацювання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Типи відтворення населення</i> 2. <i>Наслідки падіння народжуваності</i> 3. <i>Позиція сіблінга в сім'ї</i> 4. <i>Вплив кількості дітей в батьківській сім'ї на формування репродуктивних установок особистості</i> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 8, 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	2
<p><i>Знати:</i> психологічні механізми соціалізації дитини в сім'ї; особливості батьківсько-дитячих взаємин;</p> <p><i>Уміти:</i> встановити</p>	<p align="center">Тема 11. Сімейна соціалізація та сімейне виховання (лекція-дискусія, презентація, елементи тренінгу)</p> <p align="center">Лекція</p> <p align="center">План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Роль сім'ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. 	4

психічний стан та поведінку дитини, виявити насильство щодо неї; організувати роботу з батьками щодо попередження та подолання насильства над дітьми; враховувати внутрішній потенціал сім'ї та прогнозувати її перспективи, надавати практичні рекомендації щодо виховання дітей

2. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей.

3. Специфіка сімейного виховання.

4. Особливості стилів сімейного виховання. Класифікація стилів сімейного виховання. Взаємозв'язок стилів виховання і особливостей становлення особистості дитини.

5. Вплив неадекватного батьківського ставлення до дитини на відхилення в її психічному й особистісному розвитку. Причини неадекватного батьківського ставлення до дитини.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Розробити план-схему на тему «Батьківсько-дитячі стосунки»: проаналізувати та схематично подати: моделі сімейного виховання; проаналізувати та схематично подати зміст і функції конфліктів батьків із підлітками.

2. Продовжити подані речення.

1. Принципова різниця між психоаналітичною, біхевіористичною та гуманістичною моделями підходів до сімейного виховання полягає в

2. Взаємини батьків і дітей трансформувалися протягом історії, розрізняють шість типів ставлення до дітей

3. Порушення сімейного середовища характеризуються...

4. Небажана вагітність має специфічні риси

5. Визначення «достатньо хороші батьки» належить ...

3. Завдання. «Словник».

Інструкція: Дати наукове визначення поняттям: пубертат, референтна група, соціалізація, груповий тиск, комплекс Едіпа, комплекс Електри, соціальне научіння, ідентифікація, десенсибілізація, соціальний інтерес, зона найближчого розвитку, сімейна атмосфера, сенситивний період.

4. Заповніть таблицю

Стиль батьківського виховання	Емоційна близькість	Вимоги	Контроль санкції	Модель спілкування	Вплив на формування особистості дитини

5. Проаналізуйте дитячо-батьківські стосунки у сім'ї (на прикладі літературного твору)

6. Завдання. «Генограма».

Інструкція: Побудуйте генограму власної сім'ї до третього покоління (до ваших бабусь та дідусів).

Проаналізуйте характер стосунків між тими або іншими членами роду: близькі, конфліктні, суперечливі (позначаються лініями різних видів).

Дослідіть стосунки всередині сім'ї, позначивши на схемі розподіл ролей у сім'ї з покоління в покоління (хто глава сім'ї, хто здобувач коштів для існування, хто розпоряджається бюджетом, хто утриманець), особливості темпераментів членів роду або фобії, схильність до депресій, способи спілкування, взаємні симпатії або антипатії. Ви обов'язково виявите цікаві закономірності.

	<p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 6-10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	
<p><i>Знати:</i> психологічні особливості завершення шлюбно-сімейних відносин та розлучення</p> <p><i>Уміти:</i> застосовувати психодіагностичний інструментарій в роботі з сім'ями, які розлучилися; налаштовувати особистостей на можливий повторний шлюб</p>	<p>Тема 12. Проблема розлучень та повторних шлюбів (лекція-дискусія, презентація, елементи тренінгу) Лекція План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розлучення як ненормативна сімейна криза. 2. Причини розлучень. Періодизація процесів після розлучень. 3. Класифікація стадій переживання втрати при переживанні втрати – розлучення за моделлю Е. Кюблер-Рос. 4. Правила у бінуклеарній сім'ї. Наслідки розлучення для чоловіків, жінок, дітей. Вплив розлучення батьків на дітей. 5. Повторні шлюби. <p>Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття повторного шлюбу, його мотивація 2. Різновиди повторних шлюбів 3. <i>Встановіть причини надмірної розповсюдженості розлучень у сучасному українському суспільстві.</i> 4. <i>Запропонуйте заходи профілактики розлучень.</i> 5. <i>Встановіть гендерні відмінності щодо переживання ситуації розлучення членами подружжя</i> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 8, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	4
	<p>Семінарське заняття - 10. Розлучення як феномен шлюбного життя Питання для опрацювання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Психологія подружньої зради 2. Поняття про позашлюбні інтимні стосунки, їх види 	2

	<p>та функції</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Типи особистостей, схильних до подружніх зрад 4. Типові особистісні реакції шлюбних партнерів у зраді 5. Динаміка розлучення та стадії його переживання 6. Які психологічні особливості характерні для багаторазових повторних шлюбів <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 8, 9 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	
<p><i>Знати:</i> методи прийому роботи з сім'єю; шляхи і специфіку психодіагностики сімейних стосунків; діагностичні техніки визначення проблемного поля сім'ї</p> <p><i>Уміти:</i> використовувати психодіагностичні методи і схеми роботи з подружжям при сімейних конфліктах, у ситуаціях розлучення, переживання сімейної кризи, роботи з неблагополучними сім'ями.</p>	<p>Тема 13. Методи вивчення сучасної сім'ї та її психодіагностика (лекція-дискусія, презентація, елементи тренінгу)</p> <p>Лекція</p> <p>План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мета та завдання психологічної діагностики сім'ї. 2. Методи психологічного вивчення сім'ї. Умови і техніки проведення соціально-психологічних досліджень сім'ї. 3. Параметри діагностики подружніх стосунків і відповідні методики. 4. Порядок зняття, збору, класифікації, зберігання і застосування отриманої інформації. 5. Регламентація соціально-діагностичних досліджень сім'ї у сучасних умовах. Проблеми і труднощі здійснення і отримання діагностичної інформації про сім'ю. <p>Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Методика оцінки старшокласником себе як майбутнього сім'янина» дозволяє визначити, як підліток уявляє собі цю роль і в якій послідовності виділені їм якості виражені в нього самого в даний час; 2. «Тест на превентивну задоволеність шлюбом» показує, наскільки юнаки та дівчата в перспективі будуть задоволені своїм шлюбом; 3. Проективний тест «Сімейна соціограма» (Е. Г. Ейдемільер) спрямований на діагностику характеру комунікацій у родині. 4. Методика «Типовий сімейний стан» (Е. Г. Ейдемільер, В. В. Юстицькіс) дозволяє виявити найбільш типовий стан індивіда у власній родині: задовільний - незадовільний; нервово-психічне напруження; сімейну тривожність. <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 8, 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	4
	<p>Семінарське заняття - 10. Сімейна психодіагностика Питання для опрацювання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Діагностика взаємин молодих людей в дошлюбний період Основні стадії сімейного консультування 2. Методики діагностики подружніх відносин 3. Методики дослідження індивідуальності подружжя 4. Методики дослідження сімейного дозвілля, інтересів і 	4

	<p>цінностей</p> <p>5. Методики вивчення морально-психологічних основ подружніх відносин</p> <p>6. Діагностика дитячо-батьківських відносин</p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 8, 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	
<p><i>Знати:</i> методи прийому роботи з сім'єю; шляхи і специфіку психоконсультації психокорекції і психотерапії сімейних стосунків</p> <p><i>Уміти:</i> використовувати практичні методи і схеми роботи з подружжям при сімейних конфліктах, у ситуаціях розлучення, переживання сімейної кризи, роботи з неблагополучними сім'ями; коригувати сімейні стосунки;</p>	<p>Тема 14. Психологічна допомога сім'ї: психокорекція, сімейне консультивання та психотерапія (лекція-дискусія, презентація, елементи тренінгу)</p> <p>Лекція</p> <p>План лекції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основи психологічної допомоги сім'ї. 2. Специфіка та відмінні риси сімейного психологічного консультивання та психотерапії. Завдання консультаанта в ході консультивання. 3. Принципи психологічного консультивання сім'ї. Стадії та технологія сімейного консультивання. 4. Доцільність застосування сімейної психотерапії. Стадії процесу сімейної психотерапії на основі різних підходів. Кінцева мета сімейного психотерапевтичного процесу. <p>Завдання для самостійної роботи студентів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розробити план-схему на тему «Сімейне консультивання»: <ul style="list-style-type: none"> - проаналізувати та схематично подати особливості різних підходів до сімейного консультивання у традиційних психологічних школах; - зобразити типи стратегій сімейного консультивання; - розробити схематичну модель консультації сім'ї з приводу соціальних і психічних відхилень у дітей; - розробити схематичну класифікацію методів, які використовуються в процесі сімейного консультивання. 2. Продовжити подані речення. <ol style="list-style-type: none"> 1. Дослідники Л.Б. Шнейдер та Р. Кочюнас визначають такі основні принципи і правила сімейного консультивання ... 2. Системний та структурний підходи в роботі з сім'єю відрізняються тим, що 3. Зазвичай процес прийняття рішень у ході консультивання може складатися з таких етапів 4. До основних стадій консультивання сім'ї належать 5. Роль психолога в системі С. Минухіна слід розуміти так: ... 6. Стратегічна сімейна терапія розроблена 7. Стратегії роботи сімейного консультаанта можна умовно поділити на три групи... . 3. Завдання. «Методи психологічної роботи з сім'єю». <p><i>Інструкція:</i> Студенти оволодівають методиками корекції дитячо-батьківських і подружніх взаємин. Після психологічного обстеження студенти складають протокол дослідження, у якому слід проаналізувати типи проблемних</p>	4

	<p><i>ситуації у родині і спробувати знайти шляхи виходу з них.</i></p> <p><i>Психотехніки: «Сімейна фотографія», «Сімейна скульптура», «Сімейна хореографія», «Рольова карткова гра», «Сімейний ритуал», «Екокарта», «Солом'яна вежа», «Батьківський семінар», «Чесна боротьба»</i></p> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 8, 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	
	<p>Семінарське заняття - 14.</p> <p><i>Психологічний супровід та допомога сім'ї</i></p> <p><i>Питання для опрацювання:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. Специфіка сімейного консультування, корекції, психотерапії</i> <i>2. Основні стадії сімейного консультування</i> <i>3. Теоретичні моделі сімейного консультування</i> <i>4. Консультування сім'ї з приводу складностей у взаєминах з дітьми</i> <i>5. Консультування сім'ї з приводу приниження гідності дитини, із суїцидальними та летальними тенденціями</i> <i>6. Консультування в ситуації розлучення</i> <p>Список рекомендованих джерел: Основний: 1-5 Додатковий: 8, 9, 10 Інтернет – ресурси: 11-14</p>	4
	Разом	180 /6

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні:

1. Затворнюк О.М. Психологія сім'ї: навч.-мет.посіб. / О. М. Затворнюк. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. – 184 с.
2. Планування сім'ї: навч. посіб. / за ред. Н. Я. Жилки, І. Б. Вовк. – 3-е вид., доп. – К., 2010. – 300 с.
3. Поліщук В.М. Психологія сім'ї: навчальний посібник / В. М. Поліщук – К.: Книга, 2014. – 281 с.
4. *Психологія сімейних взаємин: навч. пос.* / М. С. Корольчук, П. П. Криворучко та інші.; за загал. ред. М. С. Корольчука. – К.: Ніка-Центр, 2010. – 296 с.
5. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. пос. / І. М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2010. – 132 с.

Додаткові:

6. Антонюк, Н. М. Любов та шлюб (сім'я). Освіта. Мистецтво [Текст] = Love and marriage (family).Education.The arts : Читанка :Теми для розвитку мовлення та підготовки до тестів, міжнародних іспитів : Навчальний посібник (англ. мовою). Кн.1 : Англomовні країни та Україна / Н. М. Антонюк, К. К. Краснолуцький. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 272 с.
7. *Карнегі Д. Как быть счастливым в семье [Текст] / Д. Карнегі ; Пер. с англ. – Мн. : Попурри, 2002. – 432с. – 18.60.*
8. Ложкін Г.В., Пов`якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навчальний посібник. / Г.В. Ложкін, Н.І. Пов`якель - К.: ВО «Професіонал», 2006. – 416 с.
9. Основи практичної психології / В.Панок, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін. Підручник. - К.:Либідь, 2008. – 536 с.
10. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика [Текст] : монографія / І. М. Трубавіна ; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. - Х. : Нове слово, 2007. - 395 с.

Інтернет – ресурси:

11. http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/_Index.php (Електронна бібліотека з психології «Гумер»)
12. <http://psyfactor.org> (Електронна бібліотека з психології: «Псіфактор»)
13. <http://chitalka.info/psy.html> (Електронна бібліотека, розділ психологія: «Chitalka.info»).
14. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

* курсивом виділено джерела, які наявні в бібліотеці ДТЕУ